

Varga Gergely

Az Obama–Romney-párharc külpolitikai aspektusai

A szerző az amerikai elnökválasztás előestéjén a hivatalban lévő demokrata elnök, Barack Obama és republikánus kihívója, Mitt Romney külpolitikai programja közötti hasonlóságokat és különbségeket vizsgálja az Egyesült Államok számára kiemelt stratégiai jelentőséggel bíró térségekben.

Külpolitikai világképek

Újraválasztása esetén Barack Obama várhatóan a megelőző négy évben látott elvek és irányok alapján folytatná külpolitikáját. Ennek értelmében realizmusból táplálkozó pragmatikus külpolitikát folytatna, amelyben korlátozott mértékben helyet kapnak liberális intervencionizmusra emlékeztető külpolitikai döntések. Mindebben hangsúlyos a multilateralizmusra való törekvés, különösen a szövetségesekkel való intenzív konzultáció, ám az alapvető stratégiai érdekek tekintetében az amerikai mozgáster és döntési szabadság fenntartása mellett. Nemzetbiztonsági csapatában újraválasztása esetén változások lesznek, ám összességében az adminisztráción belül várható, hogy a realista és liberális intervencionista nézeteket valló vezetők közötti egyensúly továbbra is meghatározó elem marad.

Mitt Romney kampányígéretei, nyilatkozatai alapján – napjaink vezető republikánus gondolkodóihoz igazodva – a reagani örökséget kívánja folytatni. Ennek megfelelően központi külpolitikai tétele Amerika vezető szerepének biztosítása az erőn és a határozott nemzetközi fellépésen keresztül. Külpolitikai alaptételeit már a republikánus elnökjelölti viták idején írt „Egy amerikai évszázad – Amerika maradandó érdekei és eszméi megővésének stratégiája” című dokumentumban közzétette.¹ Obamával szemben az amerikai érdekekért és értékekért határozottabban kiálló, az ellenfelekkel szemben keményebben fellépő elnökjelöltként pozicionálja magát. Ennek egyik kulcseleme, hogy a védelmi kiadások növelését helyezi kilátásba (a GDP 4%-ában stabilizálva azt), szemben Obamával, aki a költségvetési deficitre tekintettel hajlandónak mutatkozik a Pentagon forrásait is csökkenteni.² Külpolitikai tanácsadói körét tekintve nagyban támaszkodik neokonzervatívokhoz sorolt szakértőkre, ugyanakkor találhatók közöttük a realistákhoz közelebb álló, többnyire jelentős kormányzati diplomáciai tapasztalatokkal bíró konzervatívok is.³ Az előbbi csoportba tartozik Eliot Cohen (a neokonzervatív *Project for the New American Century* tagja), Dan Senor (Irakban a megszálló koalíciós erők egykori szóvivője), John Bolton (volt

1 An American Century. A Strategy to Secure America's Enduring Interests and Ideals. *outsidethebeltway.com*, 2011. 10. 07.

2 A 2023-ig terjedő időszakra Obama a védelmi költségvetés 400 milliárd dolláros csökkentését veti előre. Bővebben lásd Varga Gergely: *Költségvetési kényszer és stratégiai viták az Egyesült Államokban. SVKK Elemzések*, 2011/6., valamint Csiki Tamás – Molnár Ferenc – Varga Gergely: *Az Egyesült Államok védelmi stratégiai irányváltásának háttere, elemei, valamint hatásai Európára és Magyarországra. SVKK Elemzések*, 2012/5.

3 Rozen, Laura: *Mitt Romney Announces Foreign Policy and National Security Advisory Team. yahoo.com*, 2011. 10. 06.

ENSZ-nagykövet) és Robert Kagan (a neokonzervatív *Foreign Policy Initiative* egyik vezetője). Az utóbbiakhoz sorolható Michael Hayden (volt CIA-igazgató), Cofer Black (a CIA terrorizmus elleni részlegének korábbi vezetője) vagy Eric Edelman (volt védelmi miniszterhelyettes). Az eddig felvázolt külpolitikai elképzelések és tanácsadói kör, valamint az Egyesült Államok jelenlegi geopolitikai és gazdasági helyzete alapján arra lehet számítani, hogy a Bush-kormányzat második ciklusához hasonló alapelvek, irányok érvényesülnének egy Romney-adminisztráció esetében. Vagyis érezhető eltolódás lenne az unilaterálisabb és keményebb külpolitikai cselekvés felé, de az elmúlt évtized nehéz öröksége (a két háború) és az azzal kapcsolatos belpolitikai korlátok (a háborúk népszerűtlensége) miatt kevésbé lehetne számítani a Bush első ciklusára jellemző katonai aktivizmusra.

Ázsia

Mindkét jelölt esetében Kína és a Csendes-óceáni térség további felértékelődésére lehet számítani. Ennek megfelelően Kína relációjában a kettős megközelítés, vagyis a stratégiai párbeszéd fenntartása egyik oldalról, a másik oldalról az amerikai katonai jelenlét erősítése és az ázsiai szövetségesekkel – így különösen Japánnal, Dél-Koreával, Ausztráliával –, valamint a feltörekvő Indiával való együttműködés elmélyítése várható. Romney konfrontatívabb politikát sejtet Kína vonatkozásában a Tajvannak nyújtott fegyverreladások, a kínai emberi jogok és a pénzügyi-kereskedelmi kapcsolatok terén. Gyakran hangoztatott ígérete szerint Kínát a Világkereskedelmi Szervezet döntőbírósa elé kívánja vinni, hogy az megállapítsa, Kína manipulálja a valutáját. Kérdéses azonban, hogy a kétoldalú függőségekre és a világgazdaság sérülékenységére tekintettel Romney mennyire váltaná be a Kínával való erőteljesebb konfrontációra vonatkozó ígéreteit.

Észak-Korea nukleáris programja tekintetében hasonlóan korlátozottak az Egyesült Államok lehetőségei, bármelyik jelölt is kerüljön a Fehér Házba. Az Észak-Korea provokációival szembeni keményebb fellépés, amellet, hogy az elmúlt két évtized tapasztalatai szerint nem eredményez változást Phenjan politikájában, Kína ellenkezését válthatja ki, márpedig Peking befolyása lényegesen nagyobb a phenjani vezetésre, mint Washingtoné.

Különösen a gyorsan fejlődő ázsiai térségre nézve érdemes megemlíteni Romney tervét egy „reagani gazdasági övezet” létrehozására, amely földrajzi korlátozások nélkül alakítana ki új kereteket a szabad kereskedelem és szabad vállalkozás alapelvei szerint, előtérbe helyezve a szellemi tulajdon védelmét. A nem utolsósorban Kína gazdasági befolyásának ellensúlyozására szolgáló javaslat tartalmilag azonban hasonló az Obama-kormányzat „Transzpacifikus Partnerség” kezdeményezéséhez, és eredményessége előtt ugyanazok az akadályok és korlátok állnak.⁴

Afganisztán és Dél-Ázsia

Az afganisztáni szerepvállalás tekintetében a lényegi kérdésekben kevés különbség érzékelhető a két jelölt között. A legfőbb kritika Romney részéről Obama politikáját illetően

⁴ Palmer, Doug: *Analysis: Rhetoric Aside, Obama and Romney not far apart on trade*. *reuters.com*, 2012. 08. 16.

az volt, hogy 40 ezer helyett csupán 30 ezer fős csapaterősítést hajtott végre, valamint hogy nyilvánosan állást foglalt a 2014-es kivonulás mellett, gyengítve ezzel az amerikai tárgyalási pozíciókat. Az egyre több republikánus szavazó és politikus szerint is tehertétellel való konfliktusban Romney is az Obama által kijelölt 2014-es ISAF-kivonulási céldátum,⁵ valamint a 2024-ig szóló amerikai–afgán stratégiai partnerség mentén haladna. Hasonlóképpen az amerikai–pakisztáni kapcsolatok esetében sem érzékelhető lényeges különbség a két jelölt között.

Az elnökválasztási küzdelemben nagyobb figyelmet kapott az iráni nukleáris program kérdése. Romney erőteljesebb nyomásgyakorlást, további szankciókat, hiteles katonai opciót hirdet, ám mindez lényegében az Obama által követett stratégia folytatását jelentené. Habár gyakran hangoztatja, hogy Obamával ellentétben nem hagyná, hogy az Egyesült Államok és Izrael között bármilyen törés legyen, az izraeli politikai vezetés által Washingtontól követelt egyértelmű végső határvonalat ő sem húzott az iráni nukleáris program előrehaladásával kapcsolatban. Várható ugyanakkor, hogy Romney nagyobb erőfeszítést tenne az iráni ellenzék megerősítésére, ám kérdéses, hogy egy rezsimváltás mennyiben változtatna Irán néhány alapvető stratégiai jellemzőjén, mint a nukleáris program iránti igény, az Izrael-ellenesség vagy a síita politika erők támogatása a térségben.

Ami pedig az Irán elleni, Washington által esetleg kezdeményezendő katonai akció valószínűségét illeti, az a politikai-stratégiai környezet értékelése alapján mind Obama, mind Romney elnöksége esetén reális eshetőség, ám Romney megválasztása esetén sem egyértelmű. Az azonban tény, hogy az Obama-adminisztráció egyértelműen ellenzi az egyoldalú izraeli katonai akciót, Romney viszont támogatná Izraelt egy ilyen akció végrehajtása esetén, amit közelmúltbeli jeruzsálemi látogatásakor is megerősített.⁶ Az izraeli vezetés azonban ódzkodik egy egyoldalú, önálló akciótól, és a célja egyértelműen az, hogy az Egyesült Államokat bírja rá a katonai beavatkozásra. Egy iráni–izraeli konfrontáció esetében alapvetően mindkét elnök Izrael mellé állna, szavatolná Izrael biztonságát, és inkább a katonai konfliktus politikai hatása lenne a kérdés, nevezetesen, hogy milyen irányba befolyásolná az amerikai–izraeli kormányközi kapcsolatok minőségét, ami egy Obama-adminisztráció esetében jobban megterhelné a kétoldalú kapcsolatokat. Ám ahogy az elmúlt négy év mutatta, ez a kapcsolatok stratégiai jellegét, az amerikai támogatás mértékét valószínűleg nem befolyásolná. Ám mindebben figyelembe kell venni, hogy egy Irán elleni háború rendkívül sok kockázatot, bizonytalansági tényezőt hordoz magában, így az amerikai–izraeli kapcsolatokra gyakorolt hatását is nehezen lehetne előre jelezni.

Az arab–izraeli, és benne az izraeli–palesztin békefolyamat tekintetében a döntő kérdés az, hogy Obama újraválasztása esetén nekirugaszkodna-e újra a problémának, vagy elfogadná a status quót. Romneytól elnöksége esetén nem várható, hogy önálló, az izraeli kormányétól eltérő kezdeményezéssel álljon elő, azonban sem az izraeli, sem a palesztin belpolitikai dinamika nem kedvez a békefolyamat újjáélesztésének. A közel-keleti térség-

5 A 2014-es céldátum nem jelentene teljes kivonulást: 2014 végéig a biztonságért vállalt felelősség az egész ország területén az ISAF-től az afgán kormányzatra száll, és az ISAF harcoló alakulatai kivonulnak, ugyanakkor különleges erők, valamint kiképzési, tanácsadói feladatokat ellátó külföldi erők továbbra is lesznek az országban – ezek száma, eloszlása azonban még bizonytalan.

6 Sherwood, Harriet: *Mitt Romney Would Support Israeli Military Strike Against Iran, Says Aide.* *theguardian.com*, 2012. 07. 29.

ben végbemenő politikai változások tekintetében mindkét elnökjelöltnek szembesülnie kell az amerikai befolyás és mozgástér korlátozottságával, az Amerika- és Izrael-ellenesség erőteljesebb megjelenésével kormányzati szinten. A keményebb fellépés ezekkel szemben viszont kontraproduktív módon tovább erősítheti ezeket a folyamatokat. Így mind Obama, mind Romney esetében az várható, hogy az átmenet alatt álló országok – Egyiptom, Líbia, Tunézia – amerikai támogatása folytatódni fog, ugyanakkor ezeket a kapcsolatokat konfliktusok fogják terhelni. Iránhoz hasonlóan Szíria esetében is határozottabb amerikai vezetést, keményebb fellépést ígér Romney, ám nem kötelezte el magát egyértelműen a katonai beavatkozás mellett. Az ellenzéknek nyújtott erőteljesebb támogatás – beleértve annak felfegyverzését – reálisabb lehetőségnek tűnik Romney esetében, ám a konfliktus érzésére önmagában aligha lenne döntő.

Európa és Oroszország

Obama az amerikai–oroszl „reset” révén megkísérelte a kétoldalú kapcsolatokat új alapokra helyezését, ám ez a kezdeményezés egyre inkább kifulladásra látszik, így a két elnökjelölt között mutatkozó különbség is elhalványul. Washington és Moszkva kapcsolatában meghatározó elem lesz a rakétavédelem kérdése, ebben – ha a jelenlegi, Obama által jóváhagyott tervek nem változnak – várhatóan éleződni fog a feszültség. Romney esetében ez még inkább valószínűsíthető lenne, tekintettel arra, hogy nem zárja ki a Bush-féle rakétavédelmi terv esetleges újjáélesztését sem. Republikánus adminisztráció esetén emellett a stratégiai fegyverzetkorlátozási kérdésekben, a START III szerződés továbbvitelére is kisebb esély mutatkozik. Romney kilátásba helyezte a START III, valamint az Egyesült Államok nukleáris stratégiájának felülvizsgálatát, ami értelemszerűen válaszlépéseket váltana ki Oroszországból. Ugyanakkor a fegyverzetkorlátozási és non-proliferációs kérdésekben az amerikai kongresszus megkerülhetetlen, így a további jelentős előrelépés, például az átfogó atomcsendegyezmény vagy egy újabb kétoldalú stratégiai leszerelési egyezmény ratifikálása Obama számára is akadályokba ütközne.

Romney júliusi európai körútján Lengyelországba is ellátogatott, felidézve ezzel a Bush elnök idejére jellemző, az „új Európára” irányuló nagyobb amerikai figyelmet, valamint kritizálva az Obama-kormányzatnak a „társég iránti érzéketlenségét”. Mindehhez hozzátehetjük, hogy a nyugat-európai országok vezetői tartanak attól, hogy Romneyval a Bush-korszak idejére erőteljesebben jellemző kemény unilateralizmus és a katonai erőre való támaszkodás valamennyire visszatérhet. Habár Obama elnöksége alatt a lényegi stratégiai vitákban kevés eredmény született, a transzatlanti politikai légkör jelentősen javult. Az iraki háború idejére jellemző erős megosztottság a „rég” és az „új” Európa között azonban számos tényező miatt kevésbé valószínű Romney esetleges elnöksége esetén, nem utolsósorban a közép-európai országoknak az iraki háborús részvétel okozta csalódások és az európai biztonsági és védelmi kezdeményezések iránti növekvő érdeklődése miatt. Az „Ázsia felé fordulás”, az Európára szánt amerikai figyelem további csökkenése a stratégiai kihívások jellege, földrajzi elhelyezkedése miatt mindkét elnökjelölt megválasztása esetén valószínűsíthető.

Latin-Amerika és Afrika

Latin-Amerika és Afrika az Obama-kormányzat megelőző négy évében is a külpolitikai prioritási lista végén szerepelt, és az elnökválasztás eredményétől függetlenül ez várhatóan így marad. Mindkét elnökjelölt a kereskedelmi kapcsolatok bővítését, az amerikai gazdasági befolyás megtartását tekinti fő célkitűzésének a térségben, így az utóbbi években, Obama alatt ratifikált szabadkereskedelmi egyezmények (Panama, Kolumbia) számának bővítését fogják kezdeményezni. Romney a „Kampány a latin-amerikai gazdasági lehetőségekért” (*Campaign for Economic Opportunity in Latin America – CEOLA*) elnevezésű kezdeményezéssel kívánja a térséggel fennálló gazdasági kapcsolatokat elmélyíteni. E kezdeményezés sikere azonban nagymértékben függ majd az Egyesült Államok belső gazdasági kondíciójától is.

A Latin-Amerikával fenntartott kapcsolatokban továbbra is meghatározó a kábítószerek-kereskedelem kérdése. Az utóbbi időben a latin-amerikai vezetők egyre határozottabban mutatnak rá az Egyesült Államoknak mint elsődleges fogyasztói piacnak a felelősségére⁷ és az USA kábítószerszert-politikájának eredménytelenségére. Egyre gyakrabban vetődik fel egyes szerek legalizálásának lehetősége, ami a támogatók érvei szerint csökkentené a drokartellek jövedelmét és befolyását. Egy republikánus adminisztráció azonban még inkább a korábbi évtizedek politikáját követné, a kábítószerszert-probléma megoldásának elsődleges eszközét továbbra is az erőteljes rendészeti-katonai fellépésben látva, így Mexikó esetében is a kolumbiaihoz hasonló nagymértékű katonai-biztonsági együttműködés ösztönzése lenne várható a drokartellekkel szembeni küzdelemben.

A szubszaharai Afrika az Obama-adminisztráció első ciklusában kevés figyelmet kapott. Csupán 2012 júniusában hirdettek meg jelentősebb új kezdeményezést „Stratégia a szubszaharai Afrikára vonatkozóan” címmel.⁸ A kezdeményezés a kétoldalú gazdasági együttműködésre, azon belül is vállalkozások ösztönzésére, csereprogramokra összpontosít. A kezdeményezésre fordított források azonban egyelőre eltörpülnek a más térségekbe irányuló hasonló eszközök mellett. Romney a gazdasági kapcsolatok mellett az emberi jogok védelmét és a korrupció elleni küzdelmet is hangsúlyozza az Afrika-politikában, ám minőségileg nagyobb figyelem vagy amerikai beavatkozás a térség konfliktusaiba – például Dárfúr esetében – továbbra sem valószínűsíthető.

7 Goodman, Amy: The real scandals of Obama's Latin America summit. *theguardian.com*, 2012. 04. 19.

8 US President Barack Obama unveils US Africa strategy. *bbc.com*, 2012. 06. 14.